

LES 4 - GEESTELIJKE ONTWIKKELINGEN

Als we de mens van vandaag zien met zijn bereikingen en zijn pretenties, dan krijgen we zo de indruk dat de mens zich eigenlijk toch wel huizenhoog verheven acht boven al de arme heidenen in de oude tijd. Daar zijn natuurlijk enkele elementen bij, die wij aan een nadere beschouwing moeten onderwerpen.

In de eerste plaats vergeet de mens van vandaag met al zijn stellingen, dat hij zoveel niet weet. Vroeger wist men, dat men zo weinig wist. Dat is dus al vooruitgang, zou ik zeggen: vergeten wat je weet en wat je niet weet. Maar parallellen kunnen we óók daar vinden. Want in de oude tijd was de mens nieuwsgierig - dat is hij nog steeds gebleven.

Als de oude denkers probeerden op hun manier het heelal te doorgronden, dan ging het hen vooral erom eigenlijk een soort schema op te stellen van het leven. In het begin was dat schema natuurlijk heel eenvoudig. Ze dachten zo in de richting van: je leeft; en als je in dat leven een zekere hoeveelheid buitengewone daden stelt, verkrijg je daardoor een soort kracht en daarmee kun je dan voortleven. Je krijgt bij wijze van spreken een plaatsje op de tweede verdieping van de Olympus.

De halfheld was toen een legendarisch wezen. Maar de legende speelt tegenwoordig nog evenzeer een grote rol. Want kijken we naar wat er wordt verteld - en dan kunnen we willekeurige mensen noemen: Mahatma Gandhi, Albert Schweitzer, Lenin, Marx om er een paar te noemen - dan is het eveneens een legende die we ontmoeten, waardoor de mens wordt onttrokken aan zijn eigen werkelijkheid en gelijktijdig tot hoopgevend voorbeeld wordt gemaakt voor de menigte. Het enige verschil is, dat legendarische helden vroeger meestal pas ontstonden, nadat ze waren overleden. Tegenwoordig worden ze onder de bewondering van hun volken praktisch levend begraven. Zoals Mao.

De situatie was in het allereerste begin zo, dat eigendom eigenlijk alleen een groeps-eigendom was. Er waren niet veel beperkingen binnen de gemeenschap, maar deze was voor de buitenwereld afgesloten. Het is duidelijk, dat de eerste denkpatronen van de mensen dus eigenlijk voortkwamen uit hun stam en de rechtvaardiging van hun stam. De stam moest worden gerechtvaardigd door een uitverkiezing; en of die God nu toevallig Dagon heette of Jahwe deed niet ter zake. De God was de rechtvaardiging van de veronderstelde superioriteit.

In het eerste denken speelt dan ook de godsdienst, waarover we de vorige keer reeds hebben gesproken, een heel grote rol. De godsdienst is niet alleen de bestaansrechtvaardiging, maar ze is gelijktijdig de verklaring van de pretenties en daardoor de grondslag van elk denkpatroon, dat men opbouwt omtrent de wereld. Een typerend voorbeeld kunnen we krijgen in de houding van de mensen uit het Oude Testament. Voor hen is hun God de enige of de machtigste. Het is deze God, die hen beveelt. Het is deze God, die hen eventueel een tijdje laat mislukken, maar die hen dan ook altijd weer daarbovenuit zal halen, want zij zijn meer dan anderen. Zij zijn uitverkoren. De uitverkorenheid speelt overal een rol.

De gedachte van het uitverkoren-zijn kunnen we eigenlijk al aantreffen bij de eerste grotere nomadenstammen. Het zijn groepen van 100 à 200 man, die rondtrekken.

Het denkbeeld van deze goddelijke superioriteit is kenmerkend voor de gehele structuur van de Egyptische gemeenschap. Indirect spelen de goden ook een grote rol in de staatsvormen van Griekenland en zeker ook in de zelfrechtvaardiging van een Romeins Imperium. De opstand van het Oost-Romeinse rijk, de zegepraal van Byzantium en het christendom zijn wederom gebaseerd op dit overheersen krachtens iets, wat anderen niet hebben: een God. In dit geval misschien het christendom. Maar denkt u niet, dat we daarmee er al zijn.

Daar was een zekere Corsicaan, Bonaparte, die op een gegeven ogenblik geloofde in zijn eigen superioriteit en dit idee van superioriteit t.a.v. inzicht, moed, dapperheid e.d. wist over te

dragen aan een volk. Nu is het heel goed mogelijk, dat Napoleon daar zelf niet in heeft geloofd. Maar het volk geloofde er wél in. En wat zien wij? Een De Gaulle en in mindere mate nu ook Pompidou baseren een deel van hun politiek nog steeds op dit denkbeeld. Wij zijn de kern van een beschaafd Europa! Wij hebben meer beschaving, cultuur, moed, inzicht en de rest. En even voordien was er ook nog een zekere mijnheer Adolf Hitler. (De goede man hebben ze ook nog Schickelgruber genoemd. Ik geloof niet, dat dat zijn werkelijke naam was.) Hij had ook zo het idee, dat men een ras als bijzonder uitverkoren of verheven kon zien. Het resultaat weet u.

Een zelfde denkbeeld van uitverkiezing vinden we bij bepaalde groepen van de Amerikaanse bevolking, die menen dat je als Amerikaan meer bent en vooral dat je als Amerikaan van een bepaald geloof en een bepaalde huidskleur meer bent dan een ander. En waar is de tijd gebleven - het is nog niet zo lang van ons verwijderd - dat Engeland meende dat er maar twee soorten mensen in de wereld waren: the British and the others. De superioriteitsgedachte heeft eigenlijk wel een heel belangrijke rol gespeeld. En de behoefte van de mens om zijn denken in een bepaalde vorm te gieten, die hem dit recht geeft zich de meerdere te achten, is door alle eeuwen heen gelijk gebleven.

Maar wat ontdekken we nu in deze dagen? Daar zijn heel veel minderheidsgroepen. En dan moet u heus niet denken, dat dat alleen maar groepjes zijn van jongelieden. Er zijn ook heel veel kaal wordende hoofden bij, gebaarde of gebilde heren, al dan niet van academische titels of een werkmansafstamming voorzien. En ook deze heren prediken iets, waarmee ze gelijk hebben. Het typerende is ook hier weer, dat men geen dialoog wil. "De Heer heeft het bepaald." "Jahwe roept ons." "Dieu le veut." Of: "in naam van de werelddemocratie" of "in naam van het Germaanse volk". De leuzen zijn er. Tegenwoordig gaat het dan: "In naam van de jonge kunstenaars", "in naam van de miskende generaties", "in naam van het sociale recht."

Leuzen zijn altijd erg gevaarlijk geweest. Je kunt nooit spreken van een geestelijke ontwikkeling zolang er leuzen zijn, die geen dialoog toestaan. Dat is een heel belangrijk punt! De dialoog is gebaseerd op verdraagzaamheid. Want we moeten kunnen accepteren, dat de ander het recht kan hebben datgene te stellen en te doen, wat hij stelt of doet.

In het begin had men daarvoor natuurlijk geen interesse, dat begrijpt u wel. Maar toen eenmaal rijken begonnen op te komen, ontstond er ook een zekere verdraagzaamheid. Als we kijken naar b.v. de vroege tijd van de Chaldeeuwse koningen, dan zien we dat de stadstaten langzaam maar zeker een invloed gaan uitoefenen ook op gebieden waar andere goden worden vereerd. Voor die God zouden de anderen zich doodvechten. En uit zuiver politiek denken beschouwt men dus die andere God dan ook maar als misschien wat minder van rang, maar ook als een Godheid. Die moet dan toch ook worden vereerd. Hierdoor komen de gelovigen echter met elkaar in contact niet meer als vijanden of gezondenen van twee Goden, maar eerder als mensen, die een verschil van mening hebben. En we zien dan daaruit heel vaak ook een vorm van veelgodendom voortkomen, waarbij we met één Oppergod te maken hebben, die door praktisch alle gebieden wordt geaccepteerd.

Denk nu eens aan de Hindoe-leer. Het aantal goden dat in het Pantheon is opgenomen is ontstellend groot. Maar we komen allemaal tenslotte terecht bij Brahma met zijn aangezichten en van daaruit gaat het verder. We accepteren allemaal één God.

In Egypte zag de verzameling van godenbeelden er ongeveer uit als een mislukte dierentuin. Zoveel verschillende hadden ze er. Heilige stieren, katten, krokodillen, slangen, apen, enz. Wat je je ook maar kon voorstellen, het was er, het was heilig. Maar er was ook de zon. En of je die nu Amon noemt of Rê, dat is niet zo belangrijk; later is het zelfs Amon-Rê geworden. Dat is weer een God, die de gehele gemeenschap overschaduwet. Maar dat betekent ook, dat eindelijk de vereerders van al die andere goden tot een zekere uitwisseling van gedachten komen.

Voor een geestelijke ontwikkeling op aarde is het eerste dat nodig is een dialoog. Een dialoog kan pas ontstaan, indien door andere belangen een zekere eenheid van op zich verschillend denkende groepen wordt afgedwongen.

U zult denken, dat is een zwaar betoog voor een avond als deze. Het is echter erg actueel. We hebben voorbeelden gezien in de bezettingsperiode, toen Nederland bezet was. Toen waren er Nederlanders; d.w.z. een bepaald begrip omtrent de samenleving en de plaats van het individu daarin was belangrijker dan de verschillen van godsdienst en politiek inzicht. De enigen, die daar wel een beetje tegen hebben gezondigd, waren de communisten. Die zaten aan een ander beleid vast. nl. dat van Jozef Stalin. Deze eenheid viel uit elkaar zodra er geen dominerend belang meer was.

We zien de kerk van Rome. Die kerk blijft stoer en strak op haar geloofsartikelen, haar rechten en wetten staan, tot het ogenblik dat er in bepaalde landen een zodanig overweldigende confrontatie komt met anders-denkenden, dat de gelovigen niet meer het beeld kunnen accepteren dat Rome voorspiegelt. En pas op dat moment is er plaats voor een Concilium, dat eindelijk eens de zaak wat vrijer moet maken. Dat zijn voorbeelden, waaruit men kan leren.

Zolang dus een groep in haar eigen denken een meerwaardigheid vindt (dat is het eerste punt dat wij stellen), zal zij - en dat geldt voor alle tijden - op grond van deze meerwaardigheid de onaantastbaarheid van haar denkbeeld verdedigen door doofheid tegenover elke andere stelling en elk ander argument.

Maar we zijn er nog niet. Want wat zien we nu?

Op een gegeven ogenblik verplaatst zich een groot gedeelte van de belangstelling van de mensen van het beredeneringsvlak van eigen superioriteit naar een handelssuperioriteit. Handelsrelaties worden eigenlijk belangrijker dan al het andere. Het is de tijd, waarin we ons de oorlog tussen Athene en Troje kunnen voorstellen. Het is de tijd van de denkers van Athene, van denkers die ook al uit de Myceense beschaving zijn voortgekomen. Deze mensen, omdat het gemeenschappelijk belang niet meer geestelijk is, krijgen een veel grotere vrijheid t.a.v. de geestelijke elementen.

We vinden dan in de Stoa's filosofen van allerhande richtingen. Mensen, die zeggen dat het leven er is om geleefd te worden. Mensen, die zeggen dat het leven alleen maar het zaad is, waaruit iets anders moet opbloeien. De gedachte van "dood is dood" maakt plaats voor allerhande denkbeelden t.a.v. een relatie met het andere. Niet meer alleen binnen een godsdienstig kader, maar als fenomeen.

De magie, eens een bijzondere godsdienstige tak, maakt zich los van de religie en begint zo heel voorzichtig aan in de richting van de inwijdingsscholen te werken. En zo komen bepaalde mysteriën eigenlijk onder het volk.

We zien een soortgelijke ontwikkeling trouwens ook in de Kalifaten. In de eerste periode is de reinheid van de leer van Mohammed het enig belangrijke. De piratenmaatschappij (want dat is het grotendeels) blijft bestaan. De zwervende stammen blijven roverstammen, maar ze hebben alleen maar één ding dat hen verenigt: Allah en zijn Profeet Mohammed. Maar dan wordt daaruit een rijk gesmeed. De kaliefen brengen practisch geheel Noord-Afrika onder hun ban en weten zelfs binnen te dringen in Spanje.

Nu is de meerwaardigheid niet meer gebaseerd alleen op "wij hebben het juiste geloof", al speelt het een rol, maar het is gebaseerd op "wij hebben de macht". En zodra dat het geval is, krijgen we plotseling een uitwisseling van cultuurwaarden met het Westen. Het Westen is er uit de aard der zaak het best afgekomen; maar we zien die situatie voortbestaan.

En kijk nu naar deze tijd. Een zo groot mogelijke denkvrijheid vinden we in landen, die van hun eigen grootheid overtuigd zijn. Zij durven de dissidente mening toelaten. Landen, die om de een of andere reden geen groepen kunnen dulden (meestal een teken van zwakheid overigens), bestrijden alles en blijven dogmatisch. Kleine landen, nieuwe staten zijn ontzettend dogmatisch in hun opvattingen. Hun denken is er niet één van democratie, ook al noemen ze zich ongetwijfeld democraten. Wij zien in feite een dictatuur van een denkbeeld, waarin de meerwaardigheid van een bepaalde groep moet worden bepaald. Dat is de oorzaak geweest van geschillen als Nigeria- Biafra. Dat is de oorzaak voor het fanatiek mohammedaan-zijn van de mens in kleine staatjes op het ogenblik, die eigenlijk verder niets hebben, waarop ze zich kunnen beroepen of verheffen. Het is de bindende factor voor

gemeenschappen, zoals die van de El Fatah. Hier is dus typerend voor de gehele geestelijke bewustwording van de mens: hij kan pas geestelijk vrij worden, indien hij iets anders heeft wat hem bezig houdt.

Dan vraag je je af: wat is die geestelijke ontwikkeling eigenlijk? Ik geloof, dat er enkele belangrijke tijdstippen te geven zijn.

De eerste ligt eigenlijk in een legendarische periode: de Atlantische periode. (Dat overigens niet bij Griekenland lag - dat wil ik nog even erbij vermelden.) Dit Atlantis nl. was het eerste land, waarin men het priesterdom voor een deel heeft losgemaakt van het regime. Je had daar de stadspriesters, maar daarnaast ook de z.g. witte priesters of kluizenaars. Deze laatsten stellen o.m. voor het eerst, dat de mens beziel is, dat de mens dus meer is dan een dier met mogelijkheden.

Zij zijn de eersten, die een band postuleren tussen geestelijke krachten, die zij durven omschrijven en de mensenwereld. Zij zijn ook de eersten, die veronderstellen dat er een verbinding moet bestaan tussen de ruimte buiten de aarde - die let wel, nog helemaal niet zo goed zichtbaar is, want de atmosfeer is nog tamelijk troebel - en het gebeuren op aarde; een lotsverbondenheid o.m. met het heelal.

Dit denken is de basis geweest van een aantal grote ontwikkelingen. Wij kunnen zeggen, dat een deel van b.v. de Tibetaanse wijsbegeerte, die overigens heel rustig bestond in een natuurgeloof lang voordat er sprake was van boeddhisme (de beschaving, die we vinden in het gebied van de Ganges) deze denkbeelden ook kent. We moeten dus aannemen, dat dat wel daar is doorgedrongen.

Een volgend belangrijk punt vinden we op het ogenblik, dat de mens voor het eerst zegt, dat zijn wereld dat is wat hij beseft. Dat is omstreeks 2000 jaar vóór Christus' geboorte en wordt later herhaald en geformuleerd door de Vroeg-Griekse School ongeveer 200 v. Chr. Hier gaat het dus om een verschuiving van waarden. De mens ziet eerst alles als noodlotsbepaald. Het is ook nog kentekenend voor b.v. het Chaldeeuwse gebruik van de sterrenkunde en komt langzamerhand tot een begrip van "ik-bepaaldheid". De persoonlijkheid gaat een rol spelen. Maar naarmate de persoonlijkheid weer kan worden gezien als deel van een groter geheel, maakt men zich toch ook weer los van dit persoonlijk denken.

De hoogtepunten van het personalisme vinden we eigenlijk in de Griekse tijd. Daarna zien we plotseling dat de kerk gaat optreden en - vreemd genoeg - niet alleen hier, maar in andere landen evenzeer. Dus niet alleen in Europa, maar ook in Azië, Afrika. In die tijd is de mens dus eigenlijk deel geworden van een goddelijk plan. Dat zal door vele moderne filosofen niet als filosofische ontwikkeling worden beschouwd, maar ik geloof dat het toch wel belangrijk is. Want hier krijg je dus het denkbeeld: de mens is verbonden met àlle mensen en met iets hogers. Hij heeft a.h.w. een eigen plaats. Het is een deel, een reflex eigenlijk van een taoïsme, dat we in China kennen.

Van hieruit komt men tot het denkbeeld: elke mens is gelijk aan elke andere mens. Een revolutie, die betrekkelijk vroeg inzet (in Europa al rond 800 na Chr.), maar die zich pas werkelijk kan doorzetten, als de machtsmiddelen van de hogere standen worden aangetast. Dat is nadat het buskruit zijn intrede doet en de steden machtiger beginnen te worden dan de edelen.

Vervolgens krijgen we het denkbeeld van de mens als een wezen, dat niet helemaal van deze aarde of deze tijd alleen is. Ik weet, dat is bijna religieus. En er zijn ongetwijfeld een aantal filosofen, die proberen daaromheen te komen. Maar er zijn denkers - als een Swedenborg -die proberen in dit geheel een houvast te vinden. En dat houvast - dat is nu jammer - is gebaseerd op een geestelijke aanvaardig plus een materiële discipline. Hadden die twee losgestaan van elkaar, dan was dat lang zo erg niet geweest, maar ze waren met elkaar verbonden. Het resultaat is, dat juist de discipline van een kleine groep wordt overspoeld door de belangen van de gemeenschap. Dat is altijd zo. En daarmee komen we aan de filosofie van deze tijd.

Hier blijkt nu, dat men dus nog veel verder is gegaan. Men komt weer tot een personalisme, maar in een geheel andere vorm. Men zegt: Ik ben een persoonlijkheid; en als zodanig ben ik wel deel van de gemeenschap, maar daarvoor is de gemeenschap. Want zij is er om mijn persoonlijk bestaan mogelijk te maken; en wel op de manier, waarop ik het verlang. Het is eigenlijk de nieuwste denkwijze. Zo iets van: Ik denk en leef en u betaalt.

Deze ontwikkeling kan voor de geest misschien niet altijd even interessant zijn. Maar het is toch aardig op te merken, dat b.v. de toevloed van entiteiten naar de Witte Broederschap ongeveer een 40 à 50.000 jaar geleden er één was die je in tientallen per jaar kon tellen. In de huidige periode kan men dit vaststellen in honderduizenden per jaar. Dat is een aanmerkelijke vooruitgang. Het aantal entiteiten dat bewuster overgaat in deze periode ligt dus veel hoger. Daarbij blijkt verder, dat de neiging om een persoonlijke taak met aansprakelijkheid te aanvaarden bij de bewuste geest in deze tijd ook hoger ligt. En hier zitten we dan toch wel in een herhaling van de geschiedenis, maar op een heel andere manier.

In het heel verre verleden waren het oudere geesten, die optraden als helpers, geleiders of inspirators van degenen, die later mensen zouden worden. Zij zijn het, die in het rijk Mú eigenlijk een hoofdrol spelen, wier zichtbare manifestaties bepalend zijn voor het gedrag van de mensen. En laten we eerlijk zijn, ook deze entiteiten groeperen zich - zeker in de tweede of in het begin van de koloniale periode van Mú - tezamen tot eenheden, waarbij vele geesten gezamenlijk proberen de mensheid vooruit te helpen.

En wat zien we in deze tijd? We zien in de laatste tijd allereerst dat een groot aantal geestelijke groepen met op zich afwijkende denkwijzen besluiten samen te werken binnen de Witte Broederschap. Dat is veel belangrijker dan u denkt. Hier is dus weer een neiging om leiding te gaan geven aan die mensheid vanuit een centraal punt, om de boodschappen die de mensheid eventueel kan krijgen, de inspiratie die zij krijgt steeds meer aan te passen aan één vast patroon van bestrevingen. Daardoor wordt ook in deze tijd door de geest langzaam maar zeker bijna evenveel bepaald als in de vroege periode van Mú.

Aangezien ik aanneem, dat die ontwikkeling zich verder zal voortzetten, moet ik dus ook aannemen, dat de geestelijke waarden en het geestelijke leven op aarde steeds intenser zullen worden geleid en eventueel zelfs met manifestaties begeleid door de geest.

Een filosoof, die daarover zou denken, zou waarschijnlijk ongeveer het volgende beeld ontwerpen:

Eens was de mensheid zich niet voldoende bewust van haar wereld en onderwierp zich aan invloeden, die zij niet kon herkennen. Zij heeft zich daaraan ontworsteld en een eigen aansprakelijkheid bereikt. Zij heeft haar ideeën geprojecteerd en kwam tot een besef van haar persoonlijkheid. Hieruit kwam ze ook tot de daadstelling als resultaat van eigen inzicht, van eigen bestreving en niet meer als een zuiver toeval of iets dat van buitenaf werd bepaald.

Nu komen we in een periode, waarin de revolte tegen het totaal van het geleid-zijn in steeds sterkere mate toeneemt, omdat de mens van heden begint te beseffen - zij het node - dat alleen een vrijwillige samenwerking, waarbij de daad, óók de gezamenlijke daad resultaat van een wel overwogen persoonlijk besef, regeert.

De stellingen van deze tijd krijgen hier en daar een mystiek tintje. Maar wat is mystiek? De mystiek is tenslotte niets anders dan het combineren van weten, geloven en gevoelen. Daar waar de gevoelswereld de samensmeltende factor wordt tussen de denkbeelden die men heeft, de erkenningen die men heeft, de wetenschap die men bezit, komt men tot mystieke waarde.

Wat is nu de mystieke achtergrond van het verleden? Ik geloof altijd weer: het Godgegeven gezag. God is een grote kracht. God is op aarde vertegenwoordigd hetzij door de door Hem aangestelde vorsten of misschien wel doordat Hij Zich in de persoonlijkheid van een vorst of een andere persoonlijkheid projecteert. We kennen nog steeds een Dalaï

Lama, al heeft hij niet veel meer te zeggen. Een incarnatie, waarin de waarden van de Boeddha zelf nog voortdurend aan het woord komen.

We kennen nog steeds een paus, waarin het gezag van Christus op aarde nog altijd tegenwoordig is. Dat zijn eigenlijk residuen van de mystiek van het verleden, waarbij alle rationalisaties moeten wegvallen voor het gevoel, verbonden te zijn met het hogere; en dit hogere moet nu eenmaal een zichtbare vorm hebben.

In deze dagen is de mystiek er een van de persoonlijkheid.

Men vereert niet meer de vorst, maar men wil zélf de vorst zijn, de door God uitverkorene. En zelfs het idee "God" kan daarbij langzaam maar zeker op de achtergrond komen. Het gaat erom, dat elke mens voor zich de behoefte heeft om méér te zijn dan mens. Dat hij zich daar op de meest stomme manieren toe zet, is heel natuurlijk, want als de mens aan dergelijke dingen begint, doet hij het meestal op een krankzinnige manier.

Maar goed. Hij voelt in deze dagen aan, dat hij méér moet zijn. Hij begrijpt, dat een materiële welvaart, d.w.z. een verzadiging van bezit of een benadering daarvan, niet belangrijk kan zijn, omdat zijn eigen innerlijke toestand veel belangrijker is dan de maatschappelijke structuur en zijn positie daarin. Hij wil een verbondenheid voelen met iets dat hij nog niet kent. Misschien in de komende geslachten een terugkeer tót de voorvader-nageslacht-filosofie, die wij bij de heel vroege Chinezen vinden en ook bij bepaalde nog vroegere volkeren (Polynesiërs) en ook wel weer een vleug van de oude denkwijze, dat God zich in zijn profeten manifesteert. Iedereen is tegenwoordig profeet. Maar hij voelt zich door dit profeet-zijn vreemd genoeg niet meer bóven de anderen verheven. Hij voelt zich juist hierdoor deel van de anderen.

Het zendelingetje spelen is natuurlijk voor velen nog een sport. Zij begrijpen nog niet wat hen daartoe beweegt. Maar in het denken zelf zien we steeds meer het beeld van het "ik" als een zelfstandige en persoonlijk denkende, aansprakelijke entiteit, die juist vanuit zichzelf in volledige vrijheid in die gemeenschap een betekenis moet hebben en zijn betekenis daaruit ook put. Vrij, dat wil zeggen zonder banden.

Er is een tijd geweest, dat men redeneerde: Het leven is kort, profiteer ervan, pluk de dag. Die leuze is weer opgeleefd. Het "pluk de dag" van vandaag wordt misschien minder door toevals- en noodlotsbeschouwingen veroorzaakt dan door het denkbeeld dat morgen de laatste dag kan zijn. De mens van vandaag leeft onbewust ergens met het denkbeeld dat morgen het Laatste Oordeel zal losbreken. Dit draagt ertoe bij, dat hij in zijn leven ook werkelijk wat wil hebben. Hij wil een voldoening hebben. Hij wil een betekenis bezitten, want morgen kan het te laat zijn. Het moet vandàg gebeuren. Dat vandaag gebeuren is alleen maar waar te maken, indien je jezelf verandert; tot nu toe zoekt men die verandering meestal bij anderen.

Het typerende voor de poging om dit mystieke gevoel van verbondenheid te vinden is het gebruik van LSD, hasjisch, marihuana e.d. In feite remmen verwijderende en vaak ook psychische blokkeringen verwijderende giften. Daarnaast is al even typerend hiervoor de neiging om de maatschappij gelijktijdig te verwerpen en haar dan toch vanuit je eigen standpunt te willen dienen. Je kunt alleen leven in deze dagen, indien je vandàg wat doet. En misschien dat de angst, dat als je de daad stelt, morgen het Laatste Oordeel losbreekt, wel aansprakelijk is voor het vele geklets van deze dagen.

De grote vraag, die we ons moeten stellen, is geloof ik deze: wordt het leven bepaald door de omstandigheden of worden de omstandigheden bepaald door het beleven? In de officiële theorieën in het verleden wordt het leven nog steeds bepaald door de omstandigheden. Men verbetert dus de omstandigheden om aan het leven inhoud te geven.

Maar op het ogenblik, dat we de nieuwe filosofie kunnen accepteren dat het beleven de wàarde van de omstandigheden bepaalt, kunnen we door onze belevingen de wereld wijzigen. Daar vinden we vreemd genoeg nu groeperingen, die vaak helemaal niet meer religieus denken ineens teruggrijpen naar bepaalde inwijdingsmythen uit het verleden en vooral ook naar de magische gebruiken en denkwijzen uit het verleden. Want er is onder de jongeren van vandaag veel meer bijgeloof dan onder de oudere generatie.

Het lijkt u nu misschien onvoorstelbaar – met een beetje zelfkennis van u kan ik mij dat voorstellen – maar aan de andere kant: het is toch waar.

De jongeren zijn bijgelovig. Ze geloven in machtswoorden, in slogans. Maar ze hebben het idee, dat woorden daden kunnen worden, indien maar de juiste sfeer wordt gecreëerd. Hun debat b.v. om maar iets te noemen. De debatterende jeugd van tegenwoordig debatteert niet, zij roept haar magische leuzen het volk toe en tracht het daarmee te bezweren. Dat is zuiver een bezweringstechniek. Trouwens datzelfde zien we in het Kabinet. Tenslotte is er een Minister geofferd op het altaar van de heiligheid der kabinetten - een enkele kabinetteuze tegenwoordig. Maar realiseer u eens, wat deed men vroeger: Een zondebok de woestijn in sturen. Wat doen ze tegenwoordig? De schulden van het Kabinet worden per Blo(c)k afgevoerd. Je kunt erom lachen, maar is dat geen parallel? Is het niet steeds weer de behoefte van de mens om een schuld af te wentelen? De mensheid van vandaag probeert dit te doen door te wijzen op generaties, op misbruiken, op fouten, een gebrek aan inzicht. Vroeger deden ze dat t.a.v. vroomheid, gehoorzaamheid aan de goden, het opwekken van de toorn der goden e.d. Maar de mentaliteit is blijven bestaan. En de filosofie van heden staat eigenlijk helemaal niet zover af van de filosofie in het verleden. Het enig belangrijke is, dat het percentage van de mensen, die geestelijk iets aanvoelen in zichzelf dat verdergaat dan op het ogenblik wordt uitgedrukt en die daar vaak ook naar leven en ermee werken, voortdurend toeneemt. Het aantal geestelijk bewusten is veel hoger. En dit betekent, dat geestelijke erkenningen en waarden ook in andere formuleringen dan die van religie, godsdienst of mijnentwege spiritisme en spiritualisme een steeds grotere invloed krijgen. Als je dit op de keper beschouwt, is het een geloof dat is gebaseerd op de niet-gekende geestelijke werkelijkheid.

Het is duidelijk, dat men daarmee ook de bijgelovigheid binnenhaalt. Het kan haast niet anders. Want als ik een geloof heb, dan moet ik datgene wat ik nog niet volledig kan beleven omzetten in de tekenen van deze tijd. Eén van de bekendste talismans van deze dagen is b.v. een statistiek. Als je een gunstige statistiek maakt, dan moeten de gebeurtenissen ook wel gunstig zijn, zo pleegt men te denken.

Een ander bijgeloof is dat als je op de juiste manier samen denkt, je dan daarmee jezelf ontheft van bepaalde aansprakelijkheden. Dat is natuurlijk ook niet waar. Maar het bijgeloof is het kenteken van het geloof. En het geloof is niet meer een geloof in God, het is eerder een geloof in de eeuwige Werkelijkheid, waarvan je zelf deel bent. Hier speelt ook het denkbeeld van God en Eeuwigheid een veel kleinere rol.

Een mens, die zover is gekomen dat hij begrijpt dat hij een nieuw concept van de tijd nodig heeft om met zijn kosmische plannen enige vooruitgang te kunnen boeken, zal zich niet meer laten vangen door denkbeelden, zoals een simpele tijdloosheid, die niet meer wordt omschreven.

Zomin als hij zich zal laten bezighouden met hemelvoorstellingen, die een soort eeuwige kroeg-en-vechtscène zijn als een Walhalla of een soort milkshop voor zaligen waar men pap met gouden lepeltjes eet. Die dingen slaan niet meer aan. Maar daar staat tegenover, dat betekenis wel aanslaat.

Hoe vind ik betekenis? Dat is het probleem van uw tijd. Als u mij toestaat nog even in dit verband in de actualiteit te duiken. Wanneer u kijkt naar de grote problemen van de negergemeenschappen tegenwoordig, dan kunt u direct parallellen trekken met het oude verleden. Mensen, die nog niet zover zijn gekomen dat zij hun wereld a.h.w. beschouwen als hun eigen speeltuin, zijn natuurgebonden en daardoor sterk groepsgebonden. Voor die groepsgebonden is de gemeenschap, het geloof veel belangrijker dan voor een modern westers mens. Als deze mensen dan bovendien in een bezitsmaatschappij een zekere armoede kennen, die zij zelf niet verkiezen, worden ze door de briganten-mentaliteit van de vroegere nomaden aangespoord. Hun filosofie zal zich richten op het nemen van wat je niet hebt, in plaats van op het verwerven van wat je niet hebt. Dat geldt ook voor geestelijke waarden.

Als u in het komende jaar hoort van grote moeilijkheden in Azië, dan kan dat voor een aanmerkelijk deel geweten worden aan het feit, dat de mensen daar begrippen hanteren, die zij in feite niet beheersen.

Je moet naar iets toe groeien; het is niet voldoende te zeggen: Nu zijn we een democratie, laat, iedereen maar zeggen wat er moet gebeuren, dan zullen we het tezamen uitmaken. Dan

breng je alleen maar tyrannie naar voren. Het is niet voldoende te zeggen: Onze maatschappij moet een sociale rechtvaardigheid kennen. Dan moeten we eerst zijn gekomen tot een begrip van betekenissen als sociaal en rechtvaardig. Die dingen zijn er niet. Daarom wordt Azië een groot probleem in het komende jaar.

Op dezelfde manier is juist het gevoel van "niet-hebben" en de behoefte tot uitverkiezing aansprakelijk voor de grootste problemen ook tussen Israël en de Arabische wereld. Dat zijn dingen die je op je vingers kunt aftellen. Zij zijn het gevolg van een achterblijven van de geestelijke ontwikkeling bij de materiële; wat niet wil zeggen, dat volgens mij in het Westen de geestelijke ontwikkeling de materiële dan wél heeft bijgehouden, ook al is de afstand dan iets minder groot.

Als ik kijk naar de grote moeilijkheden, die er in een pseudo feudale wereld kunnen bestaan (denk eens aan de Zuid-Amerikaanse landen), dan moet je je ook realiseren, dat het probleem niet alleen maar ligt in bezitsverdeling; het ligt in een verschil van geestelijk bezit.

Als daar peones wonen, eenvoudige mensen die eigenlijk niets méér weten dan een boer uit - zeg maar 500 v. Chr. - dan kun je van hen niet verwachten, dat ze in staat zijn te reageren volgens en te manipuleren met de begrippen van een moderne maatschappij. Dan kun je niet verwachten, dat hun geloofsinhouden een zekere redelijkheid zullen kennen. Ze zijn of helemaal katholiek of eigenlijk natuurdienaren onder het mom van het katholicisme of communisten of wat anders. Zij zijn mensen, die niet de stelling zien, maar die alleen een toebehoren zien en daaruit een eigen status en een geborgenheid zoeken te vinden. Hun geloof, hun geestelijk leven is gebaseerd op de rationalisaties, die hiermede verbonden zijn.

Daarom zijn de problemen in Zuid-Amerika zo groot. Het gaat niet alleen maar over de armoede-wijken en over de arme mensen op het platteland. Het gaat ook over de mentaliteit van deze mensen, die nog niet in staat zijn de concepten van een modernere samenleving zonder meer te verwerken. Er zijn te grote hiaten tussen de verschillende lagen van de bevolking.

Deze dingen hebben we in het verleden evenzeer gezien. Een maatschappij zoals b.v. die van Nebukadnezar is er één van een bovenlaag, die leeft uit haar begrip van erfelijke meerwaardigheid. Dus een priesterkaste en tevens een ambtenarenkaste in die tijd, welke zich baseert op haar meer-zijn en meer kennis-bezit. Daar onder kennen we dan nog een krijgsmanskaste, die zich baseert op haar belangrijkheid en gehoorzaamheid. En wat daar onder is, dat telt niet mee. En datzelfde bestaat eigenlijk nog in heel veel landen.

Het is duidelijk, dat als er in deze wereld problemen rijzen, dat de oude geschiedenis zich ten dele gaat herhalen. Pas als de mens in staat is een geestelijk versnelde ontwikkeling door te maken en niet alleen een materieel-technisch versnelde ontwikkeling, zal hij zich kunnen invoegen in het schema van de moderne mensheid. Alleen dan zal hij begrip kunnen hebben voor de grote gevaren, die de wereld bedreigen, maar ook voor de enorme mogelijkheden, die de mens heeft. Dan alleen zal hij gaan begrijpen wat hij voor zichzelf als mens moet zoeken in de wereld. Ik meen, dat juist hierom geestelijke ontwikkeling en filosofische ontwikkeling van het grootste belang zijn. Het kritisch kunnen denken over jezelf en over de wereld, het kunnen vinden van een voor jou passend wereldbeeld dat je ook begrijpt, is veel belangrijker dan het bereiken van een wereld, waarin niemand honger heeft. Want met een geestelijk besef kun je ook de honger overwinnen.

Indien je de wereld op de juiste wijze beziet, bepaal je je milieu. Maar zolang je je milieu als de belangrijkste factor ziet, word je erdoor bepaald. Dat is het probleem en het drama van deze tijd, zoals het eens het probleem was van het verleden. Maar het verleden heeft stappen voorwaarts weten te doen en daarom moeten we wel aannemen, dat de verwarringen van deze tijd alleen de voorbereiding zijn voor enorme schreden voorwaarts ten aanzien van geestelijke ontwikkeling, filosofie en persoonlijk inzicht.

WAARHEID EN LEUGEN

Wat de meeste mensen niet begrijpen, is dat waarheid en leugen twee kanten zijn van één en dezelfde medaille. Want er kan geen leugen zijn, zonder dat ze is gebaseerd op een mogelijkheid, die er in een waarheid bestaat. Aan de andere kant kan er geen waarheid bestaan, die niet in zich een aantal aspecten zodanig verbergt, dat ze tot een leugen wordt. Het is dus eigenlijk wel heel moeilijk, als we ons met leugen en waarheid bezighouden om deze warboel, deze Gordiaanse knoop te ontwarren.

De meeste mensen doen het niet. Ze zeggen niet "om deze of gene reden acht ik hetgeen jij zegt vanuit mijn standpunt niet waar". Ze zeggen doodgevoerd "dit is waar, dat is leugen". En om het dan nog een beetje prettig te maken, brengen ze het in de verkeerssfeer. "Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel." Zeker in een Porsche van de politie!

De praktijk is echter heel anders. Menige leugen wordt tot waarheid, omdat ze lang genoeg als waarheid wordt geloofd. En dat is iets, waar we misschien wel even over kunnen spreken.

Als ik tegen de mensen zeg: Het gaat jullie goed, dan gaan ze daarin geloven. Dat is natuurlijk een leugen. Het gaat hen helemaal niet goed, maar ik zeg het maar. Ik zeg dat voortdurend en met nadruk. Het resultaat is, dat ze het gevoel hebben, dat ze zich wel wat meer kunnen permitteren. Hierdoor ontstaat er een uitbreiding van handel, een vergroting van productie en van werkgelegenheid en daardoor een feitelijke mogelijkheid om inderdaad meer te verwerven. Zodat de leugen omtrent de welvaart veelal voorafgaat aan de werkelijke welvaart.

Alleen, je kunt een leugen nooit onbeperkt handhaven. Er is altijd weer een ogenblik, dat je van de leugen op de waarheid moet overstappen. Als je nl. de mensen blijft vertellen, dat het steeds beter blijft gaan, dan komt er een moment dat je dit niet meer kunt waarmaken. En wel, omdat de wensen, die de mensen hebben in hun overtuiging dat het nu wel kan, altijd ver vooruitlopen op datgene, wat praktisch mogelijk is. En als je aan je leugen blijft vasthouden, moet je hun hun zin geven en kom je in een situatie te verkeren, waarin je in feite de productie en de consumptie moet gaan beperken om de doodeenvoudige reden dat je geen geld meer hebt om iedereen zijn zin te geven.

Dit is een probleem, dat men eigenlijk overal aantreft. Ik geloof, dat de grootste moeilijkheid is dat de meeste mensen zelf niet precies weten, wanneer ze liegen en wanneer ze waarheid spreken. Dat lijkt natuurlijk een reuze brutaliteit, als ik dat zo zeg tegen u die dit leest of u die dit aanhoort. Maar u liegt vaak dat u barst; en wat meer is, u gelooft dan vaak dat u de waarheid zegt. Men noemt dit soms liegen in commissie, ofschoon ik nog nooit heb gehoord dat er commissieloon voor een leugen is uitbetaald, behalve dan in het reclamebedrijf. Maar daar is vanzelfsprekend.

Het is eigenlijk zo: U denkt bepaalde dingen. En omdat u ze denkt, neemt u aan dat ze waar zijn. U weet wel, dat ze eigenlijk niet helemaal waar zijn. Maar dan zou u moeten toegeven, dat u verkeerd heeft gedacht.

Dan zegt u dat ze waar zijn. U liegt!. En u doet dit in de volle overtuiging, dat u daarmee de waarheid spreekt, omdat u voor uzelf niet durft toegeven dat hetgeen u denkt niet allemaal waar is. Een ingewikkelde zin, die ongetwijfeld duidelijker wordt, indien u uw eigen gedrag door de bank zo even nagaat.

Wat hebben we nodig om waarheid te vinden?

In de eerste plaats: oprechtheid. Oprechtheid bezitten we allemaal; maar meestal in beperkte mate. Dat is begrijpelijk, want iemand die volledig oprecht is, kan er zeker van zijn dat hij alleen is; en de meeste mensen houden niet van alleen-zijn. Oprechtheid moeten we bezitten, zeker tegenover onszelf, maar ook t.a.v. de wereld rond ons. We moeten haar durven zien zoals ze is. We moeten eerlijk toegeven - als ik mag terugkomen op een recent gebeuren - dat Minister De Block is gevallen voor de fouten, die Premier De Jong heeft gemaakt. Indien we

dat niet durven toegeven, dan maken we dus al een fout. Wanneer we zeggen: Hier is iets gebeurd dat noodzakelijk of onvermijdelijk was, dan zeggen we gelijktijdig dat het de schuld was van de man, die moest heengaan. Dat is niet waar.

Ik zou zelfs verder willen gaan: Een groot gedeelte van het politieke leven is op de leugen gebaseerd; en een aanmerkelijk deel van het kerkelijk leven eveneens. Zelfs in de geneeskunde is de leugen vaak een van de middelen, die wordt gehanteerd als geneesmiddel. De onoprechtheid is in deze wereld zover doorgedrongen, dat het verschil tussen waarheid en leugen misschien nog wel te vinden is, maar dat het niet erg gezond is ernaar te zoeken.

Als we proberen de leugen te definiëren, dan moeten we zeggen: De leugen bestaat niet uit een flagrante onwaarheid. Want iemand, die een flagrante onwaarheid spreekt, bereikt daarmee slechts dat anderen deze als zodanig erkennen. Hij heeft dus geen resultaat. En iemand, die te opvallend liegt, spreekt dus eigenlijk weer de waarheid. Maar degene die liegt zal dus iets zodanig stellen, dat het waar zou kunnen zijn en hij zal proberen een ander te doen geloven, dat het door hem gestelde de werkelijkheid is.

Indien we een ieder zouden moeten geloven, die met een dergelijke verklaring aankomt, b.v. als alle onderwijzers zouden moeten geloven wat alle kinderen in dit opzicht vertellen, dan is Nederland een land van open bruggen, verkeersopstoppingen, ongelukken en dergelijke. Indien we alles zouden moeten geloven wat zakenlieden aan hun gades vertellen, dan bestaat geheel Nederland 's avonds uit een koortsachtige bedrijvigheid van mensen die overwerk verrichten; iets, wat ook niet helemaal waar is. De leugen is dus - daarvan moeten we dan toch wel uitgaan -iets dat waar zou kunnen zijn en onder omstandigheden ook waar is. En dan hebben we hier iets gevonden, dat we door alle tijden heen werkelijk kunnen terugvinden: de waarheid, die vandaag niet bestaat, maar als zodanig wordt verteld.

Ik kan u vertellen dat er heel veel goede mensen op de wereld zijn. Dat is ongetwijfeld waar. Zodra ik namen ga noemen, onderwerp ik deze goedheid echter aan mijn eigen oordeel; met andere woorden: wat ik vertel is niet feitelijk juist; het is slechts volgens mijn opinie juist. Op het ogenblik, dat ik een mening geef en deze als een absolute waarheid stel, lieg ik.

Neen. Ik geloof, dat we in leugen en waarheid eigenlijk een soort sociale noodzakelijkheid moeten zien. De meeste mensen leven krachtens hun illusies; en hun illusies zijn - laten we eerlijk zijn - in negen van de tien gevallen leugen. Indien de mensen hun illusies niet meer hebben, vinden ze het leven zwaar, dan durven ze het niet meer aan. Dientengevolge is de leugen wel een noodzakelijkheid in het bestaan.

Deze leugen echter wordt doorgezet in een sociaal beeld, waarin je eigenlijk zonder leugen niet meer kunt voortbestaan. Laat mij het zo stellen:

Alle ambtenaren, die zich bezighouden met uw wel en wee, doen dit uit volkomen onzelfzuchtige overwegingen. Het kàn waar zijn, maar het is niet erg waarschijnlijk. De meesten zullen er wel zitten, omdat het de manier is om hun loon te verdienen. Indien we echter niet aannemen, dat ze het allemaal voor ons welzijn doen, dan komt dus de grote vraag: Waarom we dan tolereren dat ze zoveel over ons te zeggen hebben? En daarmee komt het ambtelijk apparaat in gevaar. Maar deze maatschappij is nu eenmaal daarop gebaseerd. Dus met het wegvallen van dat ambtelijk apparaat zal er een zodanige verwarring ontstaan, dat niemand meer weet wat hij ermee aan moet. Het resultaat is, dat we dus net doen alsof het eerstgestelde een waarheid is.

Een ander punt. Om in de Tweede Kamer te komen moet je zeker een genie zijn. Maar als we aannemen, dat het alleen maar domkoppen zijn, zouden we misschien beter in die Kamer een hoopje gemalen ezelshersens kunnen neerleggen. Want - laat ons eerlijk zijn - we weten allemaal dat Kamerleden mensen zijn met een over het algemeen gemiddelde intelligentie, een gemiddelde kennis van het gemiddelde leven en gewoonlijk veel vervreemdingsverschijnselen t.a.v. de maatschappelijke werkelijkheid. Maar als we dat zeggen, kunnen we niet meer vertrouwen in de besluiten, die deze heren namens ons zeggen te nemen en daarmee zouden we de sociale orde moeten aanvechten. Als dit gebeurt, ontstaat er wanorde. Wanorde kunnen

we niet hebben, dus moeten we doen alsof deze heren werkelijk weten wat ze doen, ook als wij weten dat ze heel vaak niet weten wat ze doen. Heeft u in de gaten hoe ontzettend complex eigenlijk de hele zaak is geworden?

Een ander voorbeeld. Iemand, die geluk heeft gehad in zaken, is een zakelijk genie. Een zakelijk genie, dat tegenslag heeft gehad - door de stommiteit van anderen - is natuurlijk een stommeling. Want als we toegeven, dat de meest geniale mensen in deze maatschappij voortdurend door de stommelingen worden gefrustreerd, dan weten we zelf niet meer wat we moeten doen. We moeten in de sociale orde passen, dus doen we alsof het waar is.

De leugen begint eigenlijk al bij de prettige beleefdheid. "Ach, wat een schat van een kind. Hij lijkt echt op u, moedertje." Nu ja, als moedertje met zo'n gerimpeld rood gezichtje zou rondlopen, zou moedertje zich waarschijnlijk wel onmiddellijk naar een salon de beauté begeven. "O, wat vind ik het prettig u weer eens te zien!" Maar als je het niet zegt, zijn de mensen beledigd. Het is een leugen. Maar kennelijk is de leugen een aanvaardbaar middel geworden in de gemeenschap. En als dit het geval is, dan is de grote vraag alleen maar: Is men zich daarvan wel bewust? Zou men zich bewust zijn van het feit, dat de leugen een essentieel deel is geworden van het maatschappelijk bestaan? Dan zal men de leugen ook erkennen en als zodanig waarderen. Ze zou dan geen leugen zijn. De waarheid is wel degelijk te vinden ondanks deze schijnvertoning. Maar we willen haar niet vinden. De leugen is ons veel dierbaarder dan de waarheid.

We vinden het natuurlijk erg, als blijkt dat een ander je heeft belogen. Maar ik heb ontdekt, dat veel meer mensen zich intens opwinden, als je hun de waarheid zegt. En daaruit trek ik de conclusie, dat de doorsnee-mens de leugen prefereert, omdat zij zijn persoonlijkheid enigszins vleit, omdat ze hem de mogelijkheid geeft moeilijkheden te ontwijken. Kortom, omdat ze een weg van de minste weerstand is.

In dit verband vraag ik mij toch wel eens af: Waarom men de duivel een keer de Vader aller Leugens heeft genoemd? Ik geloof nl. niet, dat hij zo hard gelogen heeft. Integendeel, ik geloof, dat de duivel de waarheid heeft gezegd in heel veel gevallen, maar dat de mensen die waarheid onmiddellijk hebben omgevormd en anders geïnterpreteerd, totdat ze ermee konden leven.

Als wij zeggen: Hetgeen Jezus heeft gezegd is de waarheid, dan moeten we zeggen dat 999.999e van alle christenen huichelaars zijn. Ze liegen als ze zeggen, dat ze christen zijn. Dat is niet prettig om toe te geven; dus we zeggen, dat we de zaak moeten interpreteren. Maar op het ogenblik, dat ik iets moet gaan interpreteren, blijkt al dat ik de oorspronkelijke vorm niet kan aanvaarden of verwerken. Dat ik mijn interpretatie dan stel als een absolute waarheid, betekent doodgewoon en heel nuchter dat ik het totaal van hetgeen ik als waarheid pretendeer te aanvaarden ondergeschikt maak aan mijn inzichten. Als ik die inzichten dan weer als de absolute waarheid aan anderen voorleg, lieg ik.

Ik kan liegen uit eerlijke overtuiging. Misschien maar goed ook.

Want het is juist de overtuigde leugenaar, die anderen weet te overtuigen. En zoals ik al heb duidelijk gemaakt, zonder leugen is het moeilijk te leven. Maar waar ligt het demonische in dit geval? Dat zou ik mij willen afvragen. Waarom wordt de leugen demonisch genoemd?

Misschien omdat men de onwaarheid voor zichzelf hanteert en haar gelijktijdig bij anderen vreest?

Laten we nog een paar dingen nagaan. Stellingen, die eigenlijk niet aanvaardbaar zijn, die grote leugens zijn, indien we ze bezien vanuit menselijk standpunt.

God is liefde. Dat is een grote leugen, als we dit meten met de maatstaf van menselijke liefde. Op het ogenblik, dat we pretenderen dat de goddelijke liefde iets anders is dan menselijke liefde, begeven we ons op filosofisch vlak en kunnen we niet meer met zekerheid beweren, dat God liefde is. Dan kunnen we slechts zeggen, dat we ons God niet zonder een alomvattende liefde kunnen voorstellen; en dan hebben we gelijk.

Een ander voorbeeld: God beschermt de zijnen. Het is misschien mogelijk. Maar als ik mij niet vergis, zijn de zijnen er over het algemeen bekaaid afgekomen. Ik zou zeggen, dat de concurrent kennelijk beter voor de zijnen zorgt dan God. Wie als Job op de mesthoop zit, omdat de een of andere God toevallig een soort spelletje speelt met de duivel, kan moeilijk beweren dat God de zijnen beschermt. Hij kan alleen maar zeggen, dat God de zijnen gebruikt om Zijn (God) meerwaardigheid te bewijzen; iets wat niet liefdevol en niet erg rechtvaardig is. En toch is God liefde vol en rechtvaardig.

De leugen is doodgewoon de aanpassing van een werkelijkheid aan óns denken. Als we spreken over een goddelijke rechtvaardigheid, dan denken we niet in de termen van natuurwetten. We denken in de termen van wat mensen rechtvaardigheid noemen; wat meestal het onrecht is, gedictieerd door de sterkste.

Als we God liefdevol noemen dan denken we aan de genegenheid, de vaderlijke bezorgdheid, de moederlijke tederheid, die men op aarde daaronder pleegt te verstaan en realiseren ons niet dat een instandhouden van het geheel op zichzelf met al zijn tegenstellingen een liefdedaad kan zijn, gezien vanuit de Schepper Zelf, uit respect voor Zijn schepping. En zo kan ik doorgaan.

U ziet, hoe moeilijk het is om leugen en waarheid uit elkaar te houden. Ik zou dit korte onderwerp dan ook niet willen besluiten met een dergelijke pessimistische toon. Want een mens, die liegt, zal in vele gevallen als waar voorstellen wat hij als waarheid begeert en daardoor innerlijk de kracht vergaren om meer van hetgeen hij begeert waar te maken. De leugen is niet altijd doelloos of nutteloos, integendeel.

Er was eens iemand, die heeft gezegd: "De leugen is in de maatschappij de smeerolie, die het maatschappelijk mechanisme op gang houdt." Ik kan daarmee het geheel eens zijn. De leugen is vaak onvermijdelijk. Het feit, dat die leugen onvermijdelijk is moge een kritiek zijn op de mensheid in haar huidige vorm van denken en samenleving, maar het blijft bestaan; zonder die leugen kun je niet. En wanneer je al moet liegen, lieg dan tenminste goed! Want indien u al de olie met slijpsel en zand erin wilt gebruiken om een machine te smeren, dan loopt ze warm.

Indien u weet, dat er bepaalde suggesties, illusies, leugens nodig zijn, breng ze dan met zoveel overtuiging en oprechtheid, dat u er voor een ogenblik zelf in kunt geloven. Op dat moment heeft u een contact; dan kan er iets gebeuren. De waarheid heeft zelden iets meer veroorzaakt dan ontsteltenis of moord en doodslag. De leugen heeft heel vaak - dat zullen we moeten toegeven - de mensheid in staat gesteld om verder te gaan, waar ze anders gefrustreerd zou blijven stilstaan.

Daarom meen ik, dat het verschil tussen waarheid en leugen niet zo belangrijk is en niet zo groot als men vaak stelt. Ik zou willen zeggen, dat de waarheid en de leugen samen zijn gebaseerd op een en hetzelfde concept van de werkelijkheid. Ik zou willen stellen, dat we de waarheid nimmer zo volledig kunnen kennen, dat elke onwaarheid voor ons onmiddellijk kenbaar is; dat de onwaarheid meestal deel uitmaakt van hetgeen we als waarheid zien; dat waarheid en leugen in feite zozeer met elkaar verwant zijn, dat het moeilijk is ze te onderscheiden. En als we in grote dingen de leugen en de waarheid niet van elkaar kunnen onderscheiden, dan moeten we toegeven dat ze ook niet zo belangrijk is waar dit onderscheid wél mogelijk is. Het is niet zo belangrijk dat je liegt. De vraag is: Waarom doe je het? Het is niet zo belangrijk, dat je de waarheid zegt. Het is alleen de vraag: Waarom zeg je de waarheid? Vele mensen zeggen eerder de waarheid om anderen te kwetsen dan om hen te genezen - laten we, eerlijk zijn. De vraag zou moeten luiden: Is de leugen voor de mens wel iets anders dan de waarheid? En dan moet ik zeggen: Neen. Leugen en waarheid zijn kunstmatige verschillen, die hij heeft gemaakt en die betrekking hebben op een gradatie van onwaarheid, niet op het feit van onwaarheid zelf.

Laten we ons er dan niet al te druk over maken. Laat de mens leven in zijn droomwerelden. Laat hij dan maar rustig zijn leugens vertellen. Laat hem leven uit de schijn, die hij voor zichzelf creëert, mits hij daarin maar een concrete ervaring vindt. Laat de mens dan maar uit de leugen naar de waarheid toegroeien. Laat die mens dan eindelijk zover komen, dat hij zijn

leugens tot waarheid kan maken. Dan zullen we ontdekken, dat veel van wat vandaag een leugen heet morgen slechts de profetie is geweest van dat wat zal komen. Dan zal blijken, dat veel van wat vandaag waarheid heet morgen de grote stupiditeit aanduidt van degenen, die niet verder konden zien dan dat.

Fantasie en voorstellingsvermogen zijn voor de mens onontbeerlijk; Zij zijn mede de bron van de leugen. De manier, waarop de leugen wordt gebruikt is niet altijd mooi. De reden waarom men haar gebruikt evenmin.

Maar dat neemt niet weg, dat de leugen op zich een logisch product is van het menselijk denkvermogen, van de menselijke maatschappij, ja, zelfs van de menselijke bewustwordingsgraad.

De mens, die at van de boom die de kennis van goed en kwaad in zich bevatte, heeft steeds willen beweren dat het kwade goed en het goede kwaad is. Laat ons niet oordelen. En als we weten, dat we het met de waarheid zo nu en dan niet zo nauw nemen, laten we ons er niet teveel van aantrekken, mits we dat niet doen ten nadele van anderen. Dat laatste is wel belangrijk, want we dragen onze aansprakelijkheid voor hetgeen we zijn en doen in de wereld. Maar zolang we die kunnen aanvaarden is het niet belangrijk, of er een leugen bij komt of dat het waarheid is.

De duivel kan meer verwarring veroorzaken door de waarheid te zeggen dan door te liegen. Van zijn kant behoeven we voorlopig niet veel leugens te vrezen. En wie begrijpt, dat de leugen een noodzaak kan zijn, die begrijpt dat de beperkte waarheid en misschien zelfs de onwaarheid een rol hebben gespeeld bij vele profeten en grote geesten, die zal misschien dan ook voor zichzelf willen besluiten: Ik zal zo weinig mogelijk liegen. Als ik lieg, zal ik het zo goed mogelijk doen, maar ik zal wel trachten voortdurend de waarheid te beseffen die erachter ligt, voor zover ik dat kan. Want uit dit mengsel van waarheid en leugen komt dan voor mij voort het besef van de werkelijkheid waarin ik leef, de kosmos waarin ik besta, de eeuwigheid waarvan ik deel ben.